

FINANSINSPEKTIONEN

Svenska konsumtionslån

13 juni 2019

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	3
NULÄGE OCH EN TILLBAKABLICK	4
Syfte och datamaterial	5
Låntyper	6
Olika typer av långivare	7
LÅNTAGARE	8
Låntagare har högre inkomster än genomsnittet av befolkningen	8
Stora lån växer snabbt	9
KOSTNADER FÖR ATT LÅNA	12
Kostnaden beror på ränta och löptid	12
Små lån kan vara början på en stor skuld	13
Högekostnadskrediter	14
LÅNTAGARES BETALNINGSFÖRMÅGA	17
Metoder i långivares kreditbedömningar	17
FI:s bedömning av låntagares motståndskraft	19

Sammanfattning

Ett av Finansinspektionens (FI) uppdrag är att verka för ett högt skydd för konsumenter på de finansiella marknaderna. Det är en av anledningarna till att vi följer utvecklingen av hushållens skulder. Skulder kan innebära risker för såväl låntagare och långgivare som för ekonomin i stort. Hushållens skulder består till största delen av bolån, men också av så kallade konsumtionslån. FI har därför för att stärka analysen av hushållens skulder och arbete med konsumentskydd gjort en kartläggning av konsumtionslånen för 2018 genom stickprov.

Eftersom konsumtionslån står för 18 procent av hushållens skulder utgör de endast en begränsad stabilitetsrisk i dagsläget. Men kartläggningen visar att det finns risker för enskilda konsumenter. Ränta och amorteringar på konsumtionslån utgör en betydande del av hushållens totala lånekostnader. Och redan i dag finns det låntagare som visar tecken på betalningssvårigheter. Dessutom skulle fler få problem om deras ekonomiska förutsättningar försämras. Det indikerar att många låntagare kan behöva minska sin konsumtion när räntan ökar, vilket kan försämra den realekonomiska utvecklingen.

De flesta konsumtionslånen 2018 var små och hade en hög effektiv ränta. Det beror på att löptiden normalt var kort och att avgifterna som tillkom var stora i förhållande till lånets storlek. Flera små lån kan även vara början på en större skuld om låntagaren ersätter eller utökar lånen i stället för att betala av dem. Det kan leda till att låntagaren får svårt att betala sina lånekostnader.

Men det var stora lån som stod för den största delen av nyutlåningen. Stora lån har dessutom ökat mycket de senaste fem åren. Denna period har präglats av en stark konjunktur och låga räntor. Därutöver kan bolånetaket och amorteringskraven till viss del ha bidragit till att stora konsumtionslån i högre utsträckning används för bostadsändamål.

Låntagare med höga inkomster tog de största lånen. Det är sunt för konsumentskyddet och den finansiella stabiliteten. Men hushåll med stora lån betalar i genomsnitt en fjärdedel av sin inkomst efter skatt i ränta och amorteringar.

Vart sjunde lån har inneburit ett inkassokrav för låntagaren. Det tyder på att många låntagare kan ha betalningssvårigheter. Av de låntagare som prövats med en kvar-att-leva-på-beräkning fick vart tjugonde lån ett inkassokrav. En grundlig kreditprövning kan minska andelen låntagare med inkassokrav. Långgivarna genomför i de flesta fall en grundligare kreditbedömning vid större lån.

Nuläge och en tillbakablick

Svenska hushåll har stora skulder och skulderna har ökat snabbt de senaste åren. Bolån står för den största delen av hushållens skulder. Men konsumtionslån står för över hälften av hushållens skuldbetalningar. Dessa lån kan därför innebära risker för enskilda hushåll. I förlängningen skulle dessa risker kunna påverka den makroekonomiska utvecklingen och den finansiella stabiliteten. Syftet med kartläggningen är att stärka FI:s analys av hushållens skulder och arbete med konsumentskydd.

Svenska hushåll lånar i hög utsträckning till bostadsköp och konsumtion. Totalt motsvarar hushållens lån 84,5 procent av BNP. Lån ger hushåll möjlighet att konsumera utan att de först behöver spara. Därför är möjligheten att låna bra för hushållen och för ekonomin i sin helhet. Men stora skulder gör också hushåll och långgivare sårbara, och kan i förlängningen även påverka ekonomin i stort. Hushåll med stora skulder binder upp en stor del av sin framtida inkomst i räntebetalningar och amorteringar. Om hushållens ekonomiska förutsättningar förändras kan de få svårt att klara dessa åtaganden. Risken för betalningsproblem är större om lån ges till låntagare med begränsad återbetalningsförmåga. Därför är en sund kreditprövning viktig för både låntagaren och långgivaren.

Det finns olika typer av lån. Ett bolån har en bostad som säkerhet. Andra lån är lån mot annan säkerhet än bostad (till exempel en bil) och lån utan säkerhet (blancolån och revolverande krediter).¹ I denna rapport kallar vi alla lån som inte har bostad som säkerhet för konsumtionslån.²

Marknaden för konsumtionslån är mer diversifierad än bolånemarknaden. Det finns många olika typer av lån och långgivare. Lån kan även tas genom kreditförmedlare och ombud.³ Vissa lån betalas ut kontant medan andra lån innebär att långgivaren betalar för en vara som konsumenten köper. Konsumenten får därmed varan på kredit. Konsumtionslån kompliceras dessutom av att de kan ges med eller utan ränta och att löptiden kan skilja sig åt.

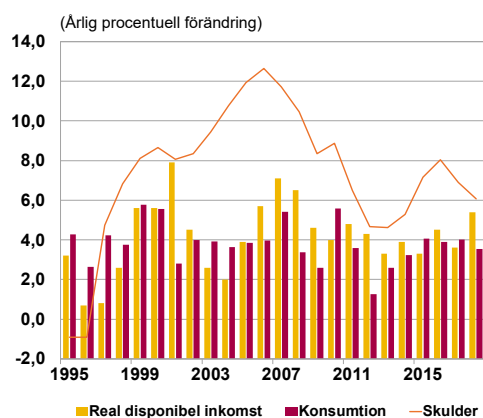
Hushållen har under en längre period gynnats av en god konjunktur och hushållens inkomster har ökat mer än deras konsumtion (diagram 1). Samtidigt har hushållens skulder ökat ännu snabbare än inkomsterna. Det beror till stor del på att bostadspriserna (och bolånen) som står för 82 procent av hushållens totala skulder har vuxit

1 En revolverande kredit är ett utrymme som en låntagare kan använda, till exempel genom köp med kreditkort eller kontokredit på internet och i fysisk butik. Lån som tas av en konsument i syfte att använda i en enskild näringsverksamhet ingår inte i kartläggningen. Sådana lån anses inte vara konsumentkrediter enligt konsumentkreditlagen (2010:1846).

2 SCB använder begreppen bolån, lån mot övrig säkerhet och lån utan säkerhet. De senare omfattar både blancolån och revolverande krediter.

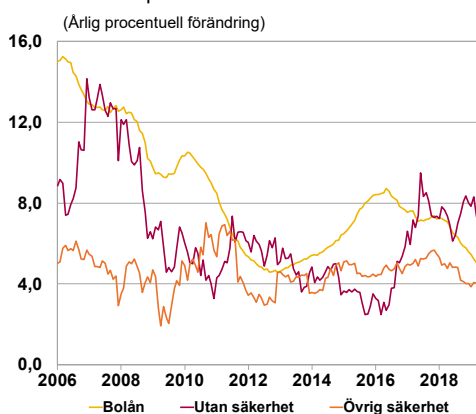
3 Både kreditförmedlare och ombud fungerar som mellanhänder mellan en konsument eller företag och en långgivare. Ombuden gör det möjligt för en konsument att betala varan eller tjänsten med kredit. Ombuden kan antingen få provision på den förmedlade volymen eller en del av det kunden betalar till långgivaren om lånet blir räntebärande.

Diagram 1. Tillväxt i hushållens skulder, inkomst och konsumtion

Källa: SCB.

Diagram 2. Tillväxt i hushållens skulder fördelad på ändamål

Källa: SCB.

Anm.: Tillväxttakterna är justerade för omklassificeringar samt köpta och sålda lån. Senaste observationen är april 2019.

Tabell 1. Stickprovets sammansättning

(Antal, kronor och miljoner kronor)

Läntyp	Antal låntagare	Belopp (medel)	Volym
Blancolån (B)	30 450	78 200	2 400
Revolverande (R)	343 821	3 304	1 100
Objekt (O)	6 739	162 400	1 100
B + R	284		
B + O	3		
R + O	37		
B + R + O	0		
Alla	381 334	12 100	4 600

Källa: FI.

snabbt. Men de senaste åren har lån utan säkerhet – blancolån och revolverande krediter – vuxit snabbare än bolån (diagram 2).

Tillväxten när det gäller konsumtionslån följer konjunkturutvecklingen. Under högkonjunkturen före finanskrisen växte de kraftigt för att sedan mattas av i slutet av 2008. Sedan 2016 har de ökat snabbt igen. I dagsläget växer konsumtionslån utan säkerheter⁴ med drygt 7 procent per år. Lån till konsumtion utgör 18 procent av hushållens totala skulder. Sett till räntekostnader och skuldbetalningar står konsumtionslån för en större andel av de totala betalningarna än bolån, eftersom räntan och amorteringstakten är högre.⁵

FI bedömer att konsumtionslån påverkar den finansiella stabiliteten endast i en begränsad utsträckning, eftersom de utgör en förhållandevis liten del av den totala utlåningen. Trots detta kan konsumtionslån ändå få en stor påverkan för enskilda hushåll, eftersom lånen ofta har höga räntor och avgifter. De har dessutom vanligtvis kort löptid, vilket kan innebära att ett litet lån har en hög månadsutgift, men under en kort tid. Det finns även en risk för att enskilda hushåll får svårt att betala sina lån om de inte amorterar ner lånen utan i stället lägger om eller utökar dem, eftersom lånets kostnader i sådana fall ökar. Dessutom kan låntagare som får svårt att betala på sina lån behöva minska sin konsumtion. Om många låntagare behöver minska sin konsumtion kan det i sin tur påverka den ekonomiska utvecklingen negativt.

Riskerna för både långivare och låntagare kan påverkas av om lånet har en säkerhet och vad syftet med lånet är. Om säkerhet finns för lånet kan långivaren sälja säkerheten och begränsa sin kreditförlust och låntagarens restskuld. För låntagaren spelar det också roll vad syftet med lånet är. Om lånet används för att renovera bostaden kan bostadens värde öka. Det kompenseras för lånekostnaderna. Men om lånet i stället finansierat en resa finns det ingen säkerhet som kan täcka delar av lånet vid fallissemang. Det kan ha viss betydelse om låntagaren hamnar i ett svårt ekonomiskt läge.

SYFTE OCH DATAMATERIAL

Kartläggningen beskriver marknaden för konsumtionslån och omfattar låntagare som tagit ett nytt konsumtionslån. Syftet är att öka förståelsen för hur dessa lån påverkar låntagares ekonomi och ekonomin i stort.

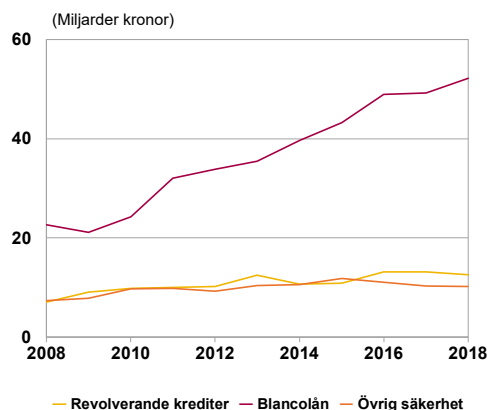
Det insamlade materialet består av tre delar:

- *Stickprov av enskilda lån (mikrodata)*: Stickprovet omfattar lån som långivarna gav mellan den 15 och 24 maj 2018. Efter bearbetning ingår 381 334 hushåll i stickprovet (tabell 1). Informationen i stickprovet innehåller bland annat uppgifter om de nya lånen, låntagarnas inkomster, total lånebörda, avtalad ränta och övriga kostnader.

⁴ Konsumtionslån utan säkerheter följer SCB:s definition och avser blancolån och revolverande krediter.

⁵ Om vi antar att bolåneräntan är 2 procent och räntan på konsumtionslån är 8 procent, utgör räntekostnaden för konsumtionslån nästan hälften av hushållens räntekostnader. Med amorteringar ökar konsumtionslånen andel av skuldbetalningarna ännu mer.

Diagram 3. Nyutlåning uppdelat efter typ av lån

Källa: FI.

Anm.: Diagrammet visar nyutlåning hos kartläggningens bolag.

Tabell 2. Antal låntagare och genomsnittlig lånestorlek

(Antal, kronor och miljoner kronor)

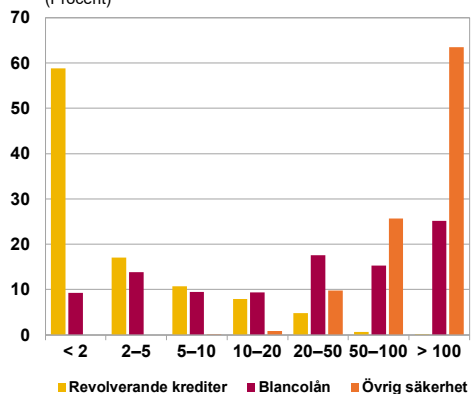
		Blancolån	Revolverande	Objekt
Antal	2017	14 000	129 300	5 700
	2018	17 400	334 300	4 900
Belopp	2017	112 700	5 900	150 600
	2018	121 900	3 200	172 000

Källa: FI.

Anm.: Tabellen visar ett urval av långivare som gör att 2018 kan jämföras med 2017.

Diagram 4. Fördelning av storlek (tkr) uppdelad efter typ av lån

(Procent)

Källa: FI.

- *Aggregerad data.* FI har även samlat in information om kreditgivarnas totala utlåning av konsumtionslån. Informationen omfattar bland annat totala utlåningsvolymerna fördelade på åldersintervall och lånestorlek. Uppgifterna sträcker sig tillbaka till 2008.
- *Kvalitativa uppgifter.* Genom ett antal fördjupningsfrågor har långivarna lämnat allmän och detaljerad information. Fördjupningsfrågorna berör bland annat metoder för kreditprövning.

Det är andra gången FI gör den här typen av kartläggning. I årets rapport ingår även konsumentkreditinstitut.⁶ Totalt har FI samlat in uppgifter från 34 långivare.⁷ Eftersom det är fler långivare i årets kartläggning kan resultatet inte alltid jämföras med rapporten från 2018.

LÅNTYPER

Bolagen i kartläggningen har ökat sin nyutlåning med 103 procent – eller 7 procent om året i genomsnitt – sedan 2008 (se diagram 3). Nya blancolån har växt med 9 procent per år, revolverande krediter med 6 procent och lån mot övrig säkerhet med 3 procent.

Revolverande krediter

En låntagare kan använda en så kallad revolverande kredit, till exempel genom köp med kreditkort eller kontokredit via e-handel (på internet) och i fysiska butiker. Drygt hälften av de revolverande krediterna är köp på faktura. Nästan var tredje kredit är köp på delbetalning och vart åttonde är kortkrediter. De revolverande krediter som inte har en avbetalningsplan har vanligtvis ett lägsta belopp som ska återbetalas varje månad, till exempel 1/24 av den utnyttjade krediten.

I kartläggningen ingår bara revolverande krediter som har inneburit en kostnad för låntagaren. Sådana kostnader kan vara räntekostnad för avbetalningsköp, dröjsmålsränta, påminnelse- eller förseningsavgift.

Ungefär 344 000 låntagare med nya revolverande krediter ingår i FI:s stickprov. Majoriteten av dessa lån var mindre än 2 000 kronor (diagram 4). Revolverande krediter stod för cirka en fjärdedel av den utlånade volymen i kartläggningens stickprov (tabell 1). Baserat på jämförbara urval mellan åren finner vi att det är fler hushåll som tog nya blancolån och revolverande krediter 2018 än 2017 (tabell 2). Men de genomsnittliga lånen var 9 000 respektive 2 700 kronor mindre. För objektsfinansieringen gäller det omvända – det var färre låntagare 2018, men det genomsnittliga lånet var drygt 20 000 kronor större än 2017.

⁶ Ett konsumentkreditinstitut har tillstånd enligt lagen (2014:275) om viss verksamhet med konsumentkrediter (LVK). FI och Konsumentverket delar på tillsynen över konsumentkreditinstitutet. FI ansvarar för tillståndsprövning och utövar tillsyn att företagen följer bestämmelserna i LVK samt andra bestämmelser. Konsumentverket utövar tillsyn över att konsumentkreditlagen följs.

⁷ Tillsammans står bolagen i denna kartläggning för 90 procent av volymen blancolånen och 90 procent av volymen lån mot annan säkerhet än bostad. Bolagens totala utlåning har ökat med lite mer än 130 procent sedan 2008 och var 244 miljarder kronor 2018.

Tabell 3. Låntagarinformation fördelad på typ av långgivare

(Genomsnitt av år, kr, procent och månader)

Långgivare	Ålder	Inkomst	Nytt lån	Skuld	Ränta	Löptid
SB	45	20 300	48 700	1 060 700	10	49
NB	44	23 200	49 700	670 700	12	49
OFB	44	21 200	27 200	39 300	15	40
SFB	39	15 800	1 700	7 500	12	23
KKRI	37	18 400	8 000	59 600	90	16

Källa: FI.

Anm.: Eftersom det finns stora skillnader mellan långgivarna har FI delat in dem i 5 grupper – SB = storbank, NB = nischbank. OFB = objektsfinansieringsbolag, SFB = säljfinansbolag och KKRI = konsumentkreditinstitut. Inkomst är nettoinkomst per konsumtionsenhet.

Tabell 4. Fördelning av nya låntagare efter typ av långgivare och lånestorlek (tkr)

(Procent)

	SB	NB	OFB	SFB	KKRI
< 2	0,0	3,0	0,6	42,7	1,9
2–5	0,0	2,6	0,8	8,0	2,7
5–10	0,3	2,5	0,5	3,0	1,5
10–20	2,6	2,6	0,2	1,5	1,0
20–50	2,2	3,0	0,1	0,1	0,4
50–100	1,2	1,8	0,1	0,1	0,0
> 100	2,0	2,9	0,3	0,0	0,0
Totalt	15,2	18,5	2,6	56,2	7,6

Källa: FI.

Anm.: Se anmärkning till tabell 3.

Tabell 5. Fördelning av nyutlåning, volym efter typ av långgivare och lånestorlek (tkr)

(Procent)

	SB	NB	OFB	SFB	KKRI
< 2	0,1	0,1	0,0	1,6	0,1
2–5	0,4	0,5	0,1	1,3	0,6
5–10	1,1	1,0	0,2	1,1	0,7
10–20	2,1	2,0	0,2	1,1	0,8
20–50	3,9	5,2	0,2	1,3	0,6
50–100	4,9	7,1	0,4	0,5	0,2
> 100	26,0	31,8	2,5	0,3	0,3
Totalt	38,4	47,7	3,6	7,1	3,1

Källa: FI.

Anm.: Se anmärkning till tabell 3.

Blancolån

Ett blancolån är ett räntebärande lån utan säkerhet som har en avtalad amorteringsplan och en fastställd förfallodag. Låntagaren kan använda blancolån när den köper varor eller tjänster, och för bostadsändamål (till exempel som handpenning eller för renovering). Dessutom kan ett blancolån ersätta flera lån.

Blancolån är ofta stora. I kartläggningen ingår cirka 30 000 låntagare med nya blancolån och det genomsnittliga lånet var strax under 80 000 kronor. Ungefär vart fjärde blancolån var större än 100 000 kronor (diagram 4). Blancolånen stod för lite mer än hälften av volymen i kartläggningen trots att de enbart utgör 8 procent av antalet lån.

Objektsfinansiering – lån mot annan säkerhet än bostad

En objektsfinansiering liknar på flera sätt blancolån men har en säkerhet, som ofta är en bil.⁸ Konsumenter kan använda både objektsfinansiering och blancolån till köp av större kapitalvaror.

I kartläggningen ingår 6 800 hushåll med nya lån för objektsfinansiering. Drygt 60 procent av dessa lån var större än 100 000 kronor (diagram 4). Det genomsnittliga lånet var cirka 162 000 kronor. Ungefär en fjärdedel av den utlånade volymen i kartläggningen var lån mot annan säkerhet.

OLIKA TYPER AV LÅNGIVARE

Eftersom det finns stora skillnader mellan långgivarna har vi delat in dem i 5 grupper. *Storbanker* har generellt ett mer heltäckande produktutbud än övriga långgivare och erbjuder både lån med och utan säkerhet. En *nischbank* är ofta specialiserad inom ett eller några få områden, till exempel konsumtionslån. Ett *objektsfinansieringsbolag* ger i huvudsak lån mot annan säkerhet än bostad.

Säljfinansieringsbolag ger lån vid köp av en vara eller tjänst. *Konsumentkreditinstitut* erbjuder lån utan säkerhet till konsumenter. De lånar ofta ut mindre belopp under en kortare tid. Men det finns också konsumentkreditinstitut som erbjuder större lån med längre löptider.

Storbanker och nischbanker ger i genomsnitt störst lån i kartläggningen (tabell 3). Säljfinansieringsbolagen och konsumentkreditinstituten har i genomsnitt yngst kunder. Dessa låntagare har även lägre inkomster. Konsumentkreditinstitutens kunder får i genomsnitt betala betydligt högre räntor. Mellan stor- och nischbanker är skillnaderna i räntor och inkomster små. Storbankernas kunder har i genomsnitt störst total skuld.

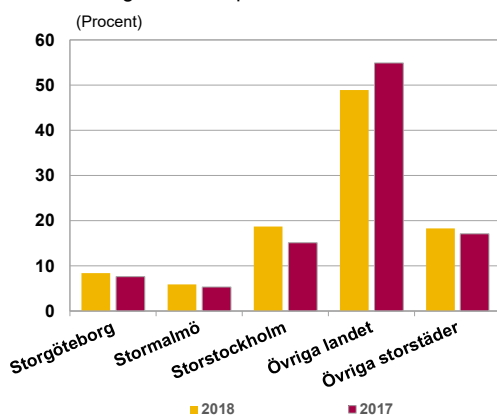
Säljfinansieringsbolag står för över hälften av lånen (tabell 4), men endast för 7 procent av den utlånade volymen (tabell 5) i stickprovet. Storbanker och nischbanker står för lite drygt en femtedel av lånen vardera. Storbankerna svarar för 38 procent av utlånad volym och nischbankerna för 48 procent. Objektsfinansieringsbolagen och konsumentkreditinstituten står för 4 respektive 3 procent av den utlånade volymen.

⁸ Ett lån till objektsfinansiering kan erbjudas på olika sätt. Ett exempel är billån. Det kan tillhandahållas genom att en långgivare betalar för bilen hos handlaren. Därefter läggs lånet upp som en avbetalningskredit mellan låntagare och långgivare.

Låntagare

Låntagare med de högsta inkomsterna tar de största lånen och det är de stora lånen som växer snabbast. De som har både bolån och stora konsumtionslån har de högsta skuldkvoterna och betalar störst andel av inkomsten i räntor och amorteringar.

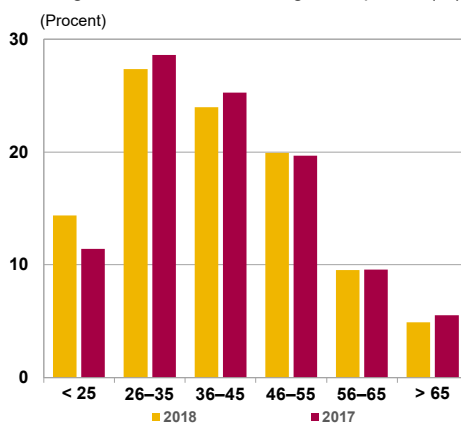
Diagram 5. Geografisk fördelning av låntagarna i stickprovet (Procent)

Källa: FI.

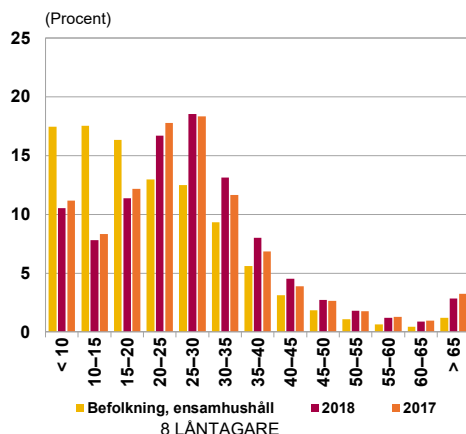
Anm.: Övriga storstäder beskrivs i fotnot 9.

Diagram 6. Åldersfördelning i stickprovet (år) (Procent)

Källa: FI.

Diagram 7. Fördelning bruttoinkomst (Procent)

Källa: FI.

Anm: Låntagare med en rapporterad inkomst på 0 kronor ingår inte i diagrammet.

Ett sätt att studera låntagarna är att dela upp dem geografiskt. Låntagare som bor utanför storstadsregionerna (kategorin Övriga landet) tar över hälften av konsumtionslånen (diagram 5).⁹ Göteborg, Malmö och Stockholm står sammanlagt för 35 procent av lånen, vilket kan jämföras med att cirka 40 procent av Sveriges befolkning bor i dessa regioner. Den geografiska fördelningen 2018 är snarlik fördelningen 2017. Men det är en något större andel nya låntagare i kategorin Övriga landet och en något lägre andel i Stockholm.

Personer mellan 26 och 35 år tar störst andel av nya lån (diagram 6). Nästan två av tre nya låntagare i stickprovet är under 46 år, medan 6 procent är över 65 år. I befolkningen är nästan var fjärde person över 65 år. Jämfört med 2017 är andelen låntagare under 25 år något högre 2018.

LÅNTAGARE HAR HÖGRE INKOMSTER ÄN GENOMSNITTET AV BEFOLKNINGEN

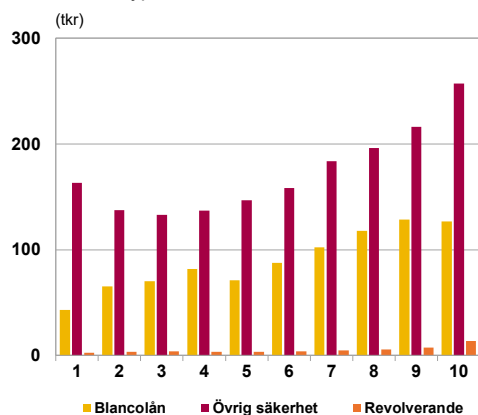
Ett annat sätt att dela upp låntagarna är efter deras inkomster. Låntagarna i FI:s stickprov har i genomsnitt högre inkomster än Sveriges befolkning. Omkring 97 procent av låntagarna i kartläggningen har ingen medlåntagare.

I befolkningen finns de flesta ensamhushållen i de lägsta inkomstintervallen (diagram 7).¹⁰ Hälften av de som tog ett nytt konsumtionslån har en inkomst före skatt på 20 000–35 000 kronor i månaden. När vi bortser från de låntagare som har en rapporterad inkomst på 0 kronor har ungefär 11 procent en inkomst under 10 000 kronor i månaden. Dessutom har 13 procent av låntagarna en rapporterad inkomst på 0 kronor. Det är en högre andel än i förra årets kartläggning då 7 procent hade en inrapporterad inkomst på 0 kronor. Nästan alla utan inkomstuppgifter tog ett lån under 2 000 kronor från säljfinansbolag. Långivarna uppger att vissa av dessa låntagare saknar inkomst och i andra fall har långivaren inte tagit in uppgiften. Enligt konsumentkreditlagen behöver långivaren inte göra en kreditprövning under vissa villkor. De är följande: att krediten är räntefri, avser ett kreditköp (fakturakredit) som ska betalas inom tre månader, och enbart är förknippad med en obetydlig avgift. Det får inte heller vara en högkostnads Kredit.

⁹ De regioner som används är Storgöteborg, Stormalmö, Storstockholm, Övriga landet och Övriga storstäder. Övriga storstäder inkluderar kommunerna Borås, Eskilstuna, Gävle, Halmstad, Helsingborg, Jönköping, Karlstad, Kristianstad, Linköping, Norrköping, Sundsvall, Umeå, Uppsala, Västerås, Växjö och Örebro. I kategorin Övriga landet ingår de kommuner som inte är med i de andra kategorierna. Det saknas region för 80 låntagare i stickprovet.

¹⁰ Eftersom nästan alla låntagare i kartläggningen saknar medlåntagare jämför vi deras inkomster med ensamhushåll i befolkningen.

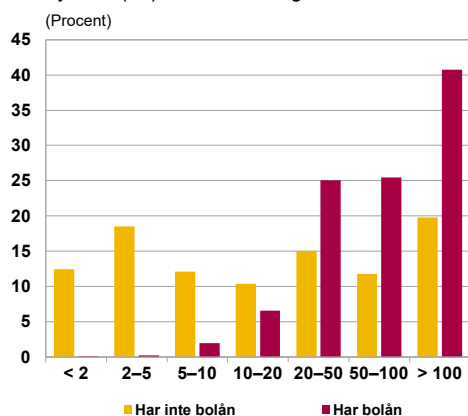
Diagram 8. Lån uppdelat på inkomstdeciler och låntyp

Källa: FI.

Anm.: Fördelningen visar genomsnittligt lån i befolkningens olika inkomstdeciler (inkomst efter skatt per konsumtionsenhet). Deciler delar in befolkningen i tio lika stora delar. Hushåll med en rapporterad inkomst som är noll är exkluderade.

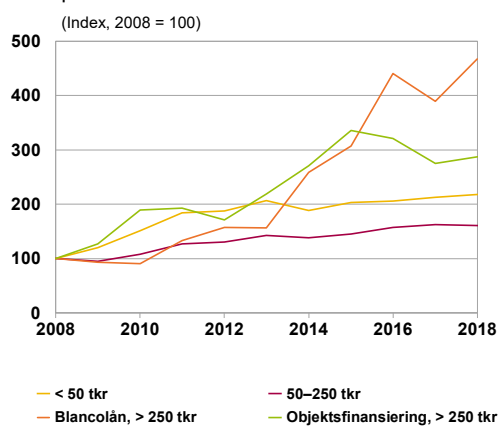
Diagram 9. Fördelning av blankolån uppdelat nytt lån (tkr) och bostadsägare

Källa: FI.

Anm.: Diagrammet bygger på uppgifter från 107 062 låntagare.

Diagram 10. Nya konsumtionslån uppdelade på storlek

Källa: FI.

Anm.: Diagrammet visar nyutlåning hos de 34 långivarna uppdelad på storlek.

Låntagarna med de lägsta inkomsterna tar mindre lån än de med högre inkomster. Låntagare i den lägsta inkomstdecilen¹¹ tar i genomsnitt blankolån som är 43 000 kronor (diagram 8). Det genomsnittliga blankolånet i den högsta inkomstdecilen är nästan 126 000 kronor. Det gäller även för lån mot annan säkerhet än bostad. Det finns alltså en tydlig koppling mellan inkomsten och storleken på lån. Det är bra både för konsumentskyddet och den finansiella stabiliteten.

Men även låginkomsttagare tar stora lån. Personer med en månadsinkomst före skatt under 17 000 kronor tar nästan 7 procent av lånen över 100 000 kronor. För dessa låntagare är lånets genomsnittliga månadsbetalning 2 500 kronor före ränteavdrag. Det motsvarar drygt en femtedel av deras inkomst efter skatt. Genomsnittlig löptid är nästan sju år för dessa låntagare.

Det finns hushåll som lånar av flera institut. FI:s kartläggning fångar enbart de lån hushållen har hos en enskild långivare. Det innebär att vi underskattar hur stor del av inkomsten vissa hushåll använder till att betala på sina skulder. Sedan finns det hushåll där flera inkomsttagare delar på utgifterna. För dessa hushåll överskattar vi hur stor del av inkomsten de använder till skuldbetalningar.

Nya låntagare som sedan tidigare har ett bolån tog 25 procent av blankolånen och 53 procent av lånen mot annan säkerhet än bostad under stickprovsperioden.¹² Deras blankolån är dessutom ofta stora (diagram 9). Sammantaget står bolånetagare för 30 procent av volymen av nya blankolån och lån mot annan säkerhet än bostad. Drygt 80 procent av låntagarna med bolån har en inkomst över medianen.¹³

STORA LÅN VÄXER SNABBT

Det har blivit allt vanligare med konsumtionslån. Volymen nya lån som understiger 50 000 kronor har lite mer än fördubblats sedan 2008 (diagram 10). Det sammanfaller med ökad e-handel och att köp på internet oftare finansieras med revolverande krediter.

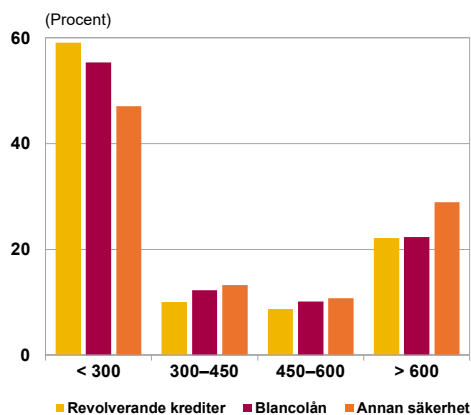
Det är inte bara små lån som har ökat. De största konsumtionslånen har ökat betydligt mer. Utlåningsvolymen av nya blankolån över 250 000 kronor var nästan fem gånger större 2018 än tio år tidigare. Ökningen har varit särskilt stor de senaste fem åren. Det hänger ihop med en stark konjunktur och låga räntor. Samtidigt har bostadspriserna stigit kraftigt. Sedan FI införde bolånetaket 2010 kan hushållen bara ta bolån upp till 85 procent av bostadens värde. Efterfrågan av större blankolån kan ha ökat på grund av stigande bostadspriser och bolånetaket. Även amorteringskraven kan ha påverkat blankolånen eftersom en utökning av bolån påverkar den amorteringsgrundande skulden. Därför kan låntagare ibland föredra blankolån, i stället för ett utökat bolån.

11 Deciler skapas genom att hushållen delas in i 10 lika stora delar baserat på deras inkomst.

12 Långivarna rapporterade uppgift om bolån (eller inte) för 30 737 av låntagarna. Cirka 13 procent av dessa hade ett bolån.

13 Ungefär hälften av de som inte har ett bolån har en inkomst över medianen.

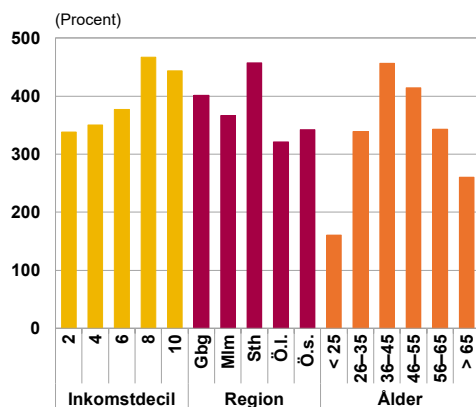
Diagram 11. Andel låntagare med olika skuldkvoter fördelade på lånetyp

Källa: FI.

Anm.: Skuldkvoten är beräknad på låntagarens totala skuld och inkomst efter skatt. Beräkningarna bygger på 52 507 låntagare. Låntagare med skuldkvoter över 20 gånger inkomsten har exkluderats.

Diagram 12. Genomsnittlig skuldkvot fördelad på olika grupper

Källa: FI.

Anm.: Inkomstdecilerna baseras på befolkningens inkomst före skatt. Skuldkvoten beräknas på låntagarens totala skuld och inkomst efter skatt. Regionerna är Storgöteborg (Gbg) Stormalmö (Mlm), Storstockholm (Sth), Övriga landet (Ö.l.) och Övriga storstäder (Ö.s.). Beräkningarna bygger på 52 507 låntagare. Skuldkvoter över 2 000 procent ingår inte.

Stora lån till objektsfinansiering växte starkt mellan 2012 och 2015. Därefter har de dämpats något. Därför tycks inte amorteringskraven medfört att låntagarna ökat sina bil- och båtlån.¹⁴

De med tidigare skulder har högst skuldkvoter

Skuldkvoten är ett mått på en låntagares sårbarhet. FI beräknar här kvoten som låntagarens totala skuld genom årsinkomst efter skatt. En hög skuldkvot innebär att en större del av låntagarens inkomst går till räntebetalningar och eventuella amorteringar. Den genomsnittliga skuldkvoten i stickprovet är 364 procent.¹⁵

Fördelningen av skuldkvoterna skiljer sig inte mycket åt mellan de olika typerna av nya lån (diagram 11). Det beror på att det som i huvudsak bestämmer skuldkvotens storlek är om hushållet har ett lån sedan tidigare eller inte.

De genomsnittliga skuldkvoterna ökar med inkomst (diagram 12).

Skuldkvoten i storstadsområdena är i genomsnitt högre än i andra delar av landet. Allra högst är den i Stockholm.

Låntagare mellan 35 och 55 år har högst skuldkvoter, i genomsnitt 435 procent. Det beror på att de ofta har ett bolån. Den genomsnittliga skuldkvoten är lägst för de yngsta låntagarna, 160 procent.

¹⁴ Det kan även bero på att det finns vissa långgivare som erbjuder blancoån, i stället för objektsfinansieringslån, vid bilköp.

¹⁵ Långgivarna har rapporterat både inkomst och total skuld för 52 507 låntagare.

FÖRDJUPNING – Bolån och blancolån

Blancolån används för att köpa varor och tjänster. Men de används också för bostadsändamål, exempelvis som en del av finansieringen vid köpet eller för renoveringar av bostaden.

Som referens använder vi de hushåll som inte hade något lån innan de tog ett blancolån. Efter det nya lånet hade dessa hushåll en skuld på nästan 70 000 kronor i genomsnitt (tabell R1.1). Deras skuldbetalningar – ränta och amorteringar – var 4 procent av den disponibla inkomsten. De som redan hade ett blancolån och tog ett nytt lån hade i genomsnitt en skuld på 347 000 kronor. Dessa hushåll betalade i genomsnitt nästan 20 procent av sin inkomst i ränta och amorteringar.

Tabell R1.1 Nytt lån, skuld, månadsinkomst efter skatt, skuldkvot och skuldbetalningskvot uppdelade på tidigare lån

(Kronor, kronor, procent och procent)

Blanco:	Befintligt lån			
	Nej	Ja	Nej	Ja
Bolån:	Nej	Nej	Ja	Ja
Andel	41	33	3	22
Nytt lån	22 700	110 500	124 300	120 600
Skuld	68 300	346 700	2 148 100	2 138 100
Inkomst	20 100	22 800	31 100	30 000
Skuldkvot	28	125	600	602
Skuldbetalning	4,1	18,6	33,4	32,1

Källa: FI.

Anm.: Tabellen innehåller låntagare med blancolån och bolån. Varje cell redovisar (uppifrån och ned): total skuld efter nya lånet, hushållets inkomst efter skatt, skuldkvot och skuldbetalningar (ränta och amorteringar) som andel av inkomst.

Nästan vartannat hushåll som tog ett nytt blancolån 2018 hade redan ett bolån. Deras totala skuld (efter det nya lånet) var runt 2,1 miljoner kronor och deras skuldkvot var i genomsnitt 600 procent.¹⁶ De betalade nästan en tredjedel av sin disponibla inkomst i ränta och amorteringar. Dessa uppgifter är i stort sett oförändrade jämfört med de som tog ett nytt blancolån 2017. De som tog ett nytt blancolån 2017 betalade drygt 4 procentenheter mer av sin lön i räntor och amorteringar än de som tog ett nytt lån 2017.

¹⁶ Många bolånetagare har medlåntagare. Om vi antar att alla bolån har två låntagare sjunker den genomsnittliga skuldkvoten till drygt 300 procent.

Kostnader för att låna

Nästan vart sjunde lån används för att betala av tidigare lån, visar FI:s kartläggning. De flesta konsumtionslån är små och många är dyra i relation till storleken. Små lån kan dessutom förvärra situationen för en redan utsatt låntagare och i värsta fall vara början på en skuldspiral. Men mätt i kronor kostar ett stort lån mer än ett litet. Det beror på att ett stort lån innebär en räntekostnad under lång tid.

Tabell 6. Genomsnittlig ränta fördelad på lånestorlek (tkr) och långivartyp (Procent)

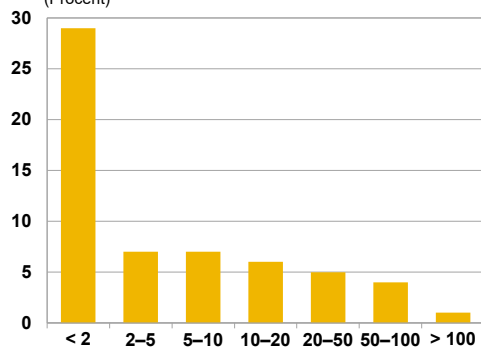
Lånestorlek	Nominell ränta		Effektiv ränta	
	KKRI	Övriga	KKRI	Övriga
0–2	99	10	1 446	12
2–5	47	13	15	15
5–10	50	12	238	16
10–20	32	9	70	12
20–50	10	8	14	10
50–100	7	7	8	8
>100	6	6	7	7
Total	38	7	463	8

Källa: FI.

Anm.: "KKRI" är konsumentkreditinstitut och "Övriga" avser övriga långgivare i kartläggningen – storbanker, nischbanker och säljfinansbolag.

Beräkningarna använder 19 030 respektive 36 841 låntagare med nya blancolån. FI:s stickprov avser lån från våren 2018, det vill säga innan de nya bestämmelserna om högkostnadskrediter trädde ikraft.

Diagram 13. Totala kostnader fördelade på lånestorlek (tkr), revolverande krediter (Procent)

Källa: FI.

Anm.: De totala kostnaderna avser lånets första tio månader.

KOSTNADEN BEROR PÅ RÄNTA OCH LÖPTID

FI:s kartläggning visar att både den nominella och effektiva räntan är högre för små lån än för stora (tabell 6). Lån hos konsumentkreditinstitut har betydligt högre räntor än lån hos övriga långgivare.

Små lån från konsumentkreditinstitut har den högsta nominella och effektiva räntan i kartläggningen. Konsumentkreditinstituten erbjuder ofta små blancolån med korta löptider. Deras genomsnittliga blancolån är ungefär 8 500 kronor och har en löptid på 6 månader.¹⁷ Eftersom återbetalningsperioden är kort tar långgivaren ut en högre ränta än övriga långgivare. Det är en del av affärsmodellen – en långgivare kan tjäna pengar på ett stort lån under lång tid eller på ett litet lån under kort tid. I det senare fallet sätter långgivaren ofta en hög ränta. Vissa bolag erbjuder också lån med kort löptid och hög ränta till låntagare som anses mer riskfyllda (exempelvis hushåll som har betalningsanmärkningar).

Ett räntefritt lån kan framstå som kostnadsfritt för en konsument. Men långgivaren tar ofta ut olika avgifter för dessa lån. Räntefria blancolån och lån mot annan säkerhet än bostad är mycket ovanliga. I många fall är revolverande krediter räntefria om de betalas tillbaka före förfallodatomet. De minsta inrapporterade revolverande krediterna som inte betalats tillbaka i tid, har under de tio första månaderna en genomsnittlig kostnad som motsvarar nästan 30 procent av lånet (diagram 13).

Annuitetslån kostar mer än lån med rak amortering

Många konsumtionslån kan amorteras rakt eller som annuitet. Rak amortering betyder att låntagaren amorterar lika mycket varje månad under hela lånets löptid. Den månatliga ränteutgiften minskar då över tid, eftersom lånet gradvis krymper. Ett annuitetslån innebär i stället att månadsbeloppet är detsamma under hela löptiden så länge räntan är oförändrad.¹⁸ Däremot förändras fördelningen mellan ränta och amortering över tid. I början av löptiden består den största delen av månadskostnaden av räntebetalningar. Sedan ökar amorteringarnas andel av betalningen.

Ungefär 75 procent av lånen med redovisad amorteringstyp i kartläggningen är annuitetslån. Annuiteter är vanligast bland lån som har en annan säkerhet än bostad och de har ofta en högre nominell

¹⁷ Det genomsnittliga blancolånet hos en storbank uppgår till nästan 125 000 kronor och har en löptid på ungefär 82 månader (7 år).

¹⁸ Om räntan ökar kan också månadskostnaden öka.

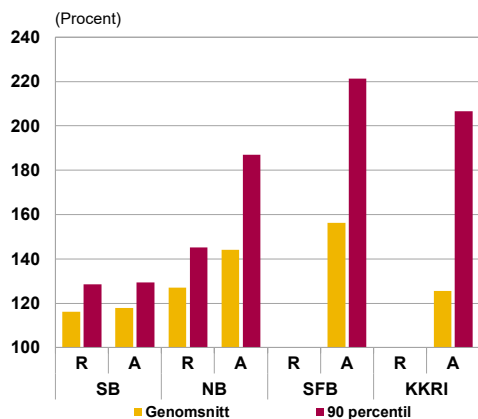
Tabell 7. Beräknad kostnad (återbetalning) för ett blancolån i FI:s stickprov (Kronor och procent)

	Annuitet	Rak
Lån (kr)	124 000	
Effektiv ränta (%)	8,3	
Löptid (månader)	93	
Total kostnad (kr)	44 500	40 300
Total återbetalning (%)	136	133

Källa: FI.

Anm.: Beräkningarna baseras på 16 731 blancolån som har en rapporterad effektiv ränta. I beräkningarna antas att samtliga dessa lån återbetalas antingen genom annuitet eller genom rak amortering.

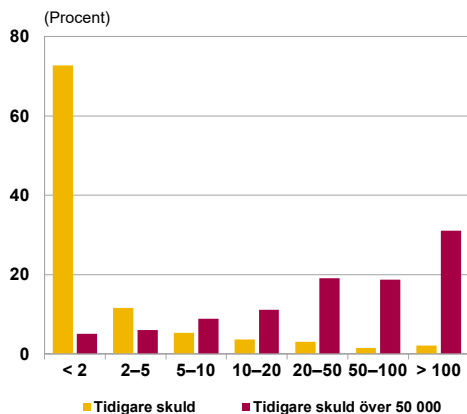
Diagram 14. Total återbetalning för ett blancolån uppdelat på amortering och långgivare (Procent)

Källa: FI.

Anm.: Diagrammet visar den genomsnittliga återbetalningen (räntor plus amorteringar delat med lånets storlek) och återbetalningen för låntagare som har en högre kostnad än 90 procent av låntagarna. R är rak amortering och betyder att lika mycket amorteras varje månad under hela lånets löptid. A är annuitet och innebär i stället att månadsbeloppet är detsamma under hela löptiden.

Diagram 15. Andel med tidigare skuld hos bolaget uppdelat på länestorlek (tkr) (Procent)

Källa: FI.

Anm.: Beräkningarna är baserade på 128 937 låntagare med uppgifter om skuld hos bolaget.

ränta än lån med rak amortering. Den genomsnittliga avtalade löptiden i stickprovet är 86 månader (46 om vi inkluderar konsumentkreditinstitut) för annuitetslån och 83 (77) månader för lån med rak amortering.¹⁹

Annuitetslån har vissa fördelar. Till exempel är månadsutgiften fast och lägre än vid rak amortering under första halvan av lånets löptid. Men annuitetslån kan vara förknippade med risker.²⁰ Om lånet ersätts med ett nytt lån efter en kort tid har låntagaren endast amorterat en liten del av lånet. Till exempel är restskulden 7 000 kronor större vid annuiteter när ett lån på 124 000 kronor med 93 månaders löptid läggs om efter två år.²¹ Efter en omläggning (till ett nytt annuitetslån) ökar den del av månadsutgiften som består av ränta.

Men eftersom annuitetslån ofta har en längre löptid än lån med rak amortering innebär de lägre månadskostnader än motsvarande lån med rak amortering. Det är därför inte säkert att låntagaren alltid föredrar den lägsta totala återbetalningen (total räntekostnad plus amorteringar).

Den avtalade återbetalningen – ränta och amortering – för blancolån är i genomsnitt lägre hos storbanker än hos övriga långgivare (diagram 14). Högst är återbetalningen för de som tar ett annuitetslån hos ett säljfinansieringsbolag eller hos ett konsumentkreditinstitut. Var tionde av dessa låntagare betalar tillbaka mer än dubbelt så mycket som de lånat. Den stora skillnaden mellan genomsnittet och den 90:e percentilen beror på skillnader i löptider.

SMÅ LÅN KAN VARA BÖRJAN PÅ EN STOR SKULD

Skulder kan byggas upp genom att låntagaren tar flera små lån. Drygt 70 procent av de som tar ett räntebärande lån under 2 000 kronor har sedan tidigare en räntebärande skuld i samma bolag (diagram 15), visar FI:s kartläggning. Det innebär att majoriteten av nya låntagare som tar ett litet lån, har minst två räntebärande krediter efter det nya lånet. De som tidigare hade ett lån hos ett säljfinansieringsbolag tog vanligtvis ett litet nytt lån. Hos övriga långgivare tog var åttonde låntagare med ett befintligt lån ett nytt lån som är större än 100 000 kronor. Att skulder byggs upp på detta sätt, kan i förlängningen leda till stora skulder för låntagaren. Ungefär var femte låntagare som lånar mer än 20 000 kronor har sedan tidigare lån på över 50 000 kronor hos samma bolag.

En låntagare som redan har små marginaler i sin ekonomi och använder små lån för att klara sin vardag, kan få betalningssvårigheter. Små lån kan därför vara tecken på skulduppbyggnad.²² Men det kan också vara tecken på att hushållet redan har en stor skuld eller betalningssvårigheter.

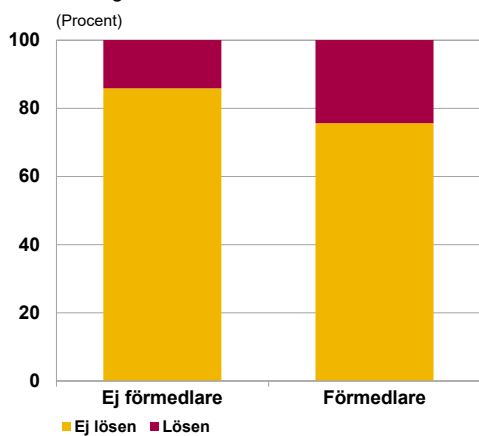
19 Siffror inom parenteserna avser löptid, inkluderat konsumentkreditinstitut.

20 Se "Konsumentskyddet på finansmarknaden (2017)", Finansinspektionen.

21 Siffrorna är tagna från kartläggningens genomsnittliga blancolån med angiven amorteringstyp.

22 Se diskussion om överskuldssättning i "Stärkt konsumentskydd på marknaden för högkostnadskrediter", SOU 2016:68.

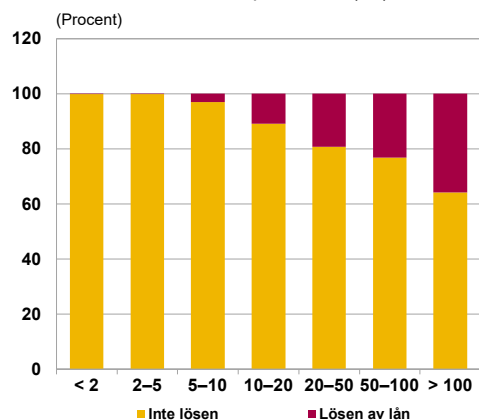
Diagram 16. Andel blancolån som avser lösen av tidigare lån (Procent)

Källa: FI.

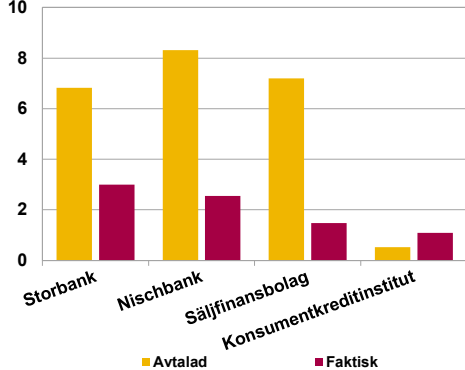
Anm.: Beräkningarna är baserade på 10 618 låntagare.

Diagram 17. Andel blancolån som används för lösen av lån fördelat på storlek (tkr) (Procent)

Källa: FI.

Diagram 18. Genomsnittlig löptid för blancolån (År)

Källa: FI.

Anm.: Uppgifterna kommer från kartläggningens kvalitativa frågor. De avser blancolån som löstes in under perioden 1 januari 2018 till 30 september 2018.

Det är nästan alltid blancolån som används för att lösa andra lån.²³ FI:s stickprov visar att 14 procent av de som tar blancolån gör det för att lösa befintliga lån (diagram 16). Av lån som tas via kreditförmedlare används ungefär 24 procent för att lösa befintliga lån. Det är en större andel låntagare med stora lån som löser befintliga lån (diagram 17) än de med små lån.

Dessutom är det vanligt att den faktiska löptiden är kortare än den avtalade (diagram 18). Det är tecken på att lån läggs om. Förtidsinlösen kan även bero på att låntagaren har fått bättre villkor hos en annan långivare. För nischbankerna är skillnaden mellan den avtalade och den faktiska löptiden nästan 6 år, jämfört med ungefär 4 år hos storbankerna. För konsumentkreditinstitut är den faktiska löptiden ungefär ett halvår längre än den avtalade löptiden, vilket är en dubbelt så lång. Det kan bero på att lånens löptid har förlängts. De som förlänger ett lån hos ett konsumentkreditinstitut ökar i genomsnitt skulden från 5 400 till 12 000 kronor. Månadsbetalningen för dessa låntagare är ungefär densamma som innan höjningen, vilket tyder på att låntagare vill behålla samma månadsbetalning. Det förklaras av att lånens löptid i genomsnitt har förlängts från 5 till 27 månader.

HÖGKOSTNADSKREDITER

Den 1 september 2018 infördes nya bestämmelser om högkostnadskrediter.²⁴ Högkostnadskrediter är lån med en effektiv ränta som är 30 procentenheter högre än referensräntan.²⁵ Dessa krediter träffas bland annat av bestämmelserna om ränte- och kostnadstak²⁶.

FI:s stickprov gäller lån från våren 2018, det vill säga innan de nya bestämmelserna började gälla.

Räntetaket innebär att en långivare inte får ta ut en nominell ränta som är högre än referensräntan plus 40 procentenheter. Det innebär i praktiken att räntan just nu inte får vara högre än 39,5 procent för en högkostnadskredit. Kostnadstaket innebär att kostnaderna inte får vara högre än lånets storlek. Ett hushåll som lånar 1 000 kronor ska därmed inte behöva betala tillbaka mer än 2 000 kronor. Syftet med de nya bestämmelserna är att stärka konsumentskyddet och minska risken för att den här typen av lån ska leda till överskuldssättning²⁷.

I FI:s kartläggning kan ungefär 47 procent av blancolånen och 1 procent av de revolverande krediterna klassificeras som högkostnadskrediter. De lånen gavs i huvudsak av konsumentkreditinstitut och nischbanker. Alla lån som träffas av räntetaket har getts ut av konsumentkreditinstitut. Det motsvarar 27 procent av alla krediter som har betalats ut av konsumentkreditinstitut.

²³ De lån som löses kan vara av olika typer, till exempel snabblån, kreditkortsskulder eller andra blancolån.

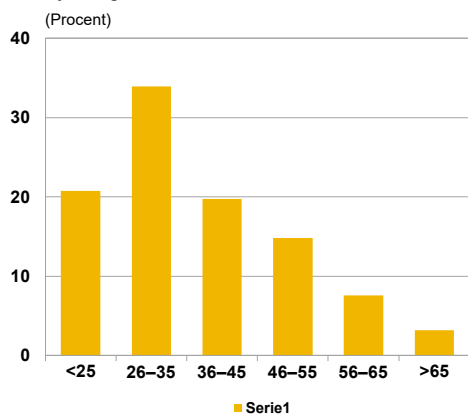
²⁴ Bestämmelserna infördes i konsumentkreditlagen (2010:1846).

²⁵ Referensräntan fastställs en gång per halvår (den 1 januari och den 1 juli) av Riksbanken. Referensräntan motsvarar Riksbankens reporänta vid utgången av föregående halvår avrundat till närmast högre halva procentenhet. Referensräntan bestämdes till minus 0,50 procent den 1 januari 2019.

²⁶ Se 19 a § och 19 b Konsumentkreditlagen (2010:1846).

²⁷ Stärkt konsumentskydd på marknaden för konsumentkrediter, SOU 2016:68.

Diagram 19: Åldersfördelning, låntagare med nya högkostnadskrediter

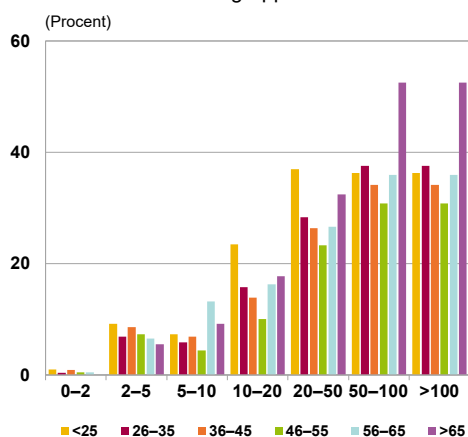
Källa: FI.

Inga blancolån eller revolverande krediter från övriga långgivare skulle ha träffats av räntetaket.

Av de som tog högkostnadskrediterna 2018 är 75 procent yngre än 45 år (diagram 19). Motsvarande siffra för samtliga i kartläggningen är 65 procent. Cirka 85 procent av de låntagarna har en inkomst före skatt som är under 35 000 kronor i månaden. Det kan jämföras med 75 procent i kartläggningen.

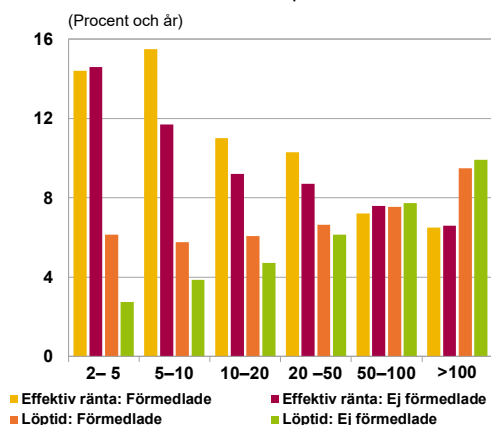
I kartläggningen frågade FI även om långgivarna har förändrat sina affärsmodeller till följd av de nya bestämmelserna. De aktörer som har genomfört sådana förändringar uppger att de har anpassat sina lån så att de inte träffas av definitionen av en högkostnadskredit. Bolagen har till exempel sänkt de nominella räntorna, höjt de minsta lånebeloppen, förlängt löptiderna och infört nya typer av faktura- och uppläggningsavgifter. Men vissa bolag har valt att sluta erbjuda vissa lån eftersom de inte längre anses lönsamma.

Diagram R2.1. Andel förmedlade lån för olika storlekar och åldersgrupper

Källa: FI.

Diagram R2.2. Effektiv ränta och löptid för förmedlade lån fördelat på lånestorlek

Källa: FI.

FÖRDJUPNING – Kreditförmedlare

En kreditförmedlare fungerar som en mellanhand mellan långgivare och konsumenter som vill ansöka om ett lån. Kreditförmedlaren gör det möjligt för konsumenten att jämföra lån från flera olika långgivare, samtidigt som enbart en kreditupplysning behöver hämtas. Det kan vara positivt för konsumenten eftersom antalet registrerade kreditupplysningar ofta påverkar låntagarens kreditvärdighet. Det negativa kan vara att det tillkommer en mellanhand som ska ha betalt för sina tjänster. Dessa kostnader belastar i slutändan låntagaren.

Små lån genom förmedlare kostar mer

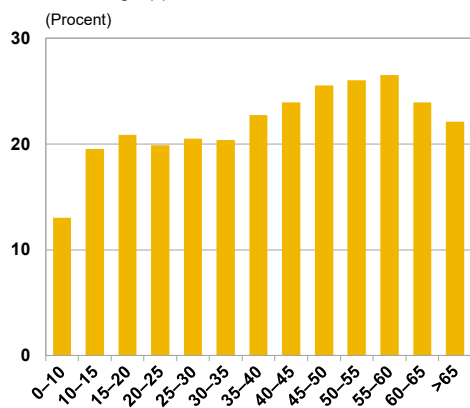
Andelen lån som förmedlas genom en förmedlare ökar med lånens storlek (diagram R2.1). Det beror troligen på att den totala kostnaden för ett lån som understiger 50 000 kronor är högre genom förmedlare.²⁸ Den högre kostnaden beror på att räntan är högre och löptiden längre (diagram R2.2). Detta kan i sin tur bero på att räntan delvis ska finansiera förmedlarens provision. Provisionen ökar typiskt med lånets storlek, men relativt lånet är den högre för små lån. För lån som är mindre än 5 000 kronor är provisionen i genomsnitt 15 procent av lånet och för lån över 50 000 kronor är provisionen cirka 4 procent. Till skillnad från små lån är den totala kostnaden för ett lån över 50 000 kronor något lägre om lånet går genom en kreditförmedlare. Det kan vara ett tecken på att kreditförmedlarna bidrar till bättre konkurrens, vilket är positivt för låntagarna.

Andelen som använder förmedlare ökar med inkomst

Åldersfördelningen hos låntagare som har använt förmedlade lån är jämn, med några få undantag (diagram R2.1). För de större lånen använder unga låntagare förmedlare i ungefär lika stor uträkning oavsett lånets storlek. Unga använder alltså förmedlare oftare (än andra) även i segmentet där förmedlade lån är dyrare, det vill säga 10 000–50 000 kronor. I övriga åldersgrupper ökar andelen med lånets storlek. De äldsta låntagarna använder förmedlare för mer än hälften av lånen som

²⁸ Vi har jämfört kostnaden för blancolån hos bolag som ger lån både med och utan förmedlare, eftersom förmedlare i huvudsak används för dessa lån. Enligt FI:s kartläggning använder 21 bolag förmedlare. Och 16 av dessa bolag har gett mellan 20 och 80 procent av sina lån genom förmedlare.

Diagram R2.3 Andel förmedlade lån för olika inkomstgrupper

Källa: FI.

är större än 50 000 kronor. För övriga åldersgrupper ligger motsvarande andel mellan ungefär 30 och 40 procent.

I FI:s kartläggning tenderar andelen förmedlade lån att öka med inkomsten (diagram R2.3). Andelen är störst för låntagare som har en månadsinkomst på 55 000–60 000 kronor. Det kan bero på att dessa låntagare i genomsnitt lånar mer än de som har lägre inkomst.

Låntagares betalningsförmåga

Stora lån föregås oftare av en grundligare kreditprovning än små lån. Vart sjunde lån har inneburit ett inkassokrav för låntagarna. Andelen är markant lägre för lån som kreditprovats genom en KALP-beräkning. Stresstester visar att många låntagare kan behöva betala mer än halva sin inkomst efter skatt i ränta och amorteringar om räntan ökar. De låntagarna kan få betalningsproblem eller vara tvungna att dra ned på sin konsumtion.

Tabell 8. Typ av kreditprovning uppdelad på olika typer av långgivare

	KALP	Skuldkvot	Riskklass	Ingen
KKRI	95	99	29	0
NB	11	92	94	5
OB	97	98	100	0
SB	75	99	94	0
SFB	0,1	76	99	1

Källa: FI.

Anm.: Riskklassificeringen kan vara antingen intern (av bolaget) eller extern.

Det är långgivarens ansvar att avgöra om låntagaren har förutsättningar att klara kostnaderna för ett lån.²⁹ Om en låntagare får långvariga problem med att betala sina lån kan det innebära förluster för långgivaren och överskuldssättning för låntagaren. Kreditprovningen är därför viktig både för långgivaren och för låntagaren.³⁰ Långgivarna använder bland annat låntagarens inkomster, utgifter, skulder och tillgångar för att bedöma återbetalningsförmågan.

FI bedömer låntagarnas motståndskraft och återbetalningsförmåga genom att stresstester där räntan ökar eller inkomsterna minskar.

METODER I LÅNGGIVARES KREDITBEDÖMNINGAR

Kartläggningen visar att långgivarna använder olika metoder i sina kreditbedömningar. Ofta görs kreditbedömningarna enligt följande:

- Långgivaren beräknar en kvar att leva på-kalkyl (KALP).³¹
- Långgivaren tar in uppgifter om låntagarens inkomster och skulder (dess skuldkvot). Skuldkvoten (tillsammans med ränta och amortering) kan ses som en förenklad variant av KALP, men tar endast hänsyn till inkomster och skuldbetalningar.
- Långgivaren använder en intern eller extern metod för att klassificera låntagarens risk.

Flera av långgivarna kombinerar olika metoder i sina kreditbedömningar. Till exempel kan en långgivare både beräkna en skuldkvot, göra en KALP-beräkning och skaffa en kreditupplysning. Uppgifter som ligger till grund för en kreditprovning hämtas både direkt från konsumenten och från externa källor, till exempel kreditupplysningsföretag.

KALP-beräkning vanligast för större lån

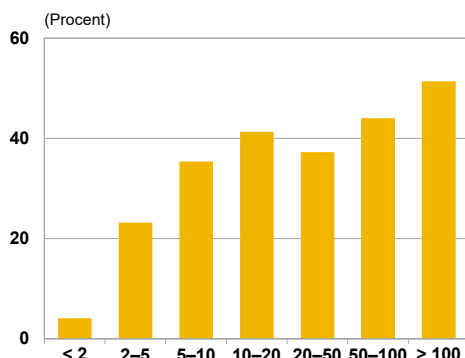
Majoriteten av lånen från storbankerna, objektsfinansbolagen och konsumentkreditinstituten har föregåtts av en KALP-beräkning (se tabell 8). En sådan beräkning används framför allt vid blacolån och lån mot annan säkerhet än bostad. Men, olika långgivare gör olika

29 Se konsumentkreditlagen (2010:1846). För vissa fakturakrediter finns undantag (4 § 1 konsumentkreditlagen).

30 Det är Konsumentverket som bedriver tillsyn över konsumentkreditinstitutens kreditprovning.

31 I KALP-beräkningen drar långgivaren av hushållets kostnader från inkomsterna. Beräkningen ska normalt visa överskott för att långgivaren ska bevilja lånet.

Diagram 20. Andel låntagare med KALP-beräkning i olika lånintervall (tkr)

Källa: FI.

Anm.: Staplarna visar andelen låntagare i varje intervall där det finns en KALP-beräkning.

KALP-beräkningar. Det kan därför vara svårt att göra en helt rättvisande jämförelse mellan låntagarnas ekonomiska förutsättningar. Vissa långgivare utgår från låntagarens inkomst samt räntor och amorteringar på låntagarens samtliga skulder, faktiska övriga bostadskostnader och schabloner för levnadsomkostnader.³² Andra långgivare använder exempelvis Konsumentverkets schabloner för levnadskostnader, skulder hos det egna bolaget och huvudlåntagarens inkomst i sina KALP-beräkningar.

Det finns ett tydligt samband mellan lånets storlek och hur vanligt det är att långgivaren gör en KALP-beräkning (diagram 20). Om lånet är på mellan 2 000 och 5 000 kronor beräknas KALP i 20 procent av fallen. Om lånet är större än 100 000 kronor används KALP-beräkningen för fler än hälften av låntagarna.

Totala skulder och beräkning av skuldkvot

Vissa långgivare bedömer låntagarens återbetalningsförmåga genom att beräkna skuldkvoten. En låntagare med en låg skuldkvot är vanligtvis mindre känslig för räntehöjningar och bedöms därför vara mer motståndskraftig än en låntagare med hög skuldkvot. Skuldkvotsberäkning används framför allt vid kreditprövning av blancolån och lån mot annan säkerhet än bostad. För en majoritet av lånen har stor- och nischbankerna tillräcklig information för att kunna beräkna låntagarnas skuldkvoter. Av de som lånar över 100 000 kronor, och där långgivaren inte gör en KALP-beräkning, har 89 procent en redovisad skuldkvot. Och av de lån som har en rapporterad skuldkvot har långgivarna i nästan samtliga fall haft uppgifter om hushållets totala skulder vid tidpunkten för kreditbeslutet.

FI:s kartläggning visar att det finns långgivare som helt saknar uppgifter om hushållets totala skulder. Uppgifterna saknas främst för lån som är mindre än 10 000 kronor. Dessutom tar vissa långgivare inte in uppgifter om till exempel studieskulder.

Metoder för riskklassificering

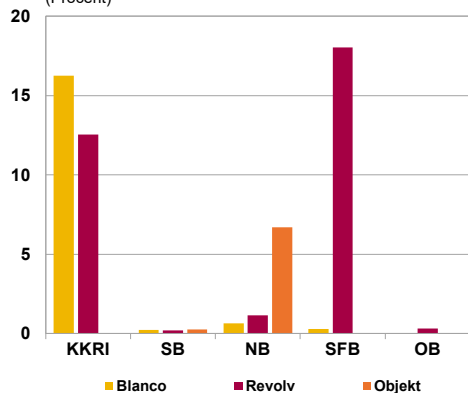
De flesta långgivare kompletterar sin KALP- eller skuldkvotsberäkning med interna eller externa metoder för riskklassificering. Men det finns långgivare som enbart använder riskklassificering. Metoderna utgår vanligtvis från olika uppgifter om låntagaren (till exempel postnummer och antal kreditupplysningar) och beräknar risken att låntagaren inte klarar av att betala tillbaka lånet. Låntagaren tilldelas en riskklass som hjälper långgivaren att bedöma låntagarens kreditvärdighet. Samtliga långgivare har riskklassificerat nästan alla låntagare (tabell 10).

Kreditupplysningar

Långgivarna använder ofta kreditupplysningar i sina kreditprövningar. En kreditupplysning kan bland annat innehålla information om låntagarens inkomster, skulder och eventuella betalningsanmärkningar. Men en kreditupplysning behöver inte innehålla samtliga lån som en konsument har, eftersom alla långgivare inte rapporterar uppgifter om skulder till kreditupplysningsföretag. Alla kreditupplysningsföretag tillhandahåller inte heller uppgifter om

³² Se Finansinspektionen (2019), "Den svenska bolånemarknaden".

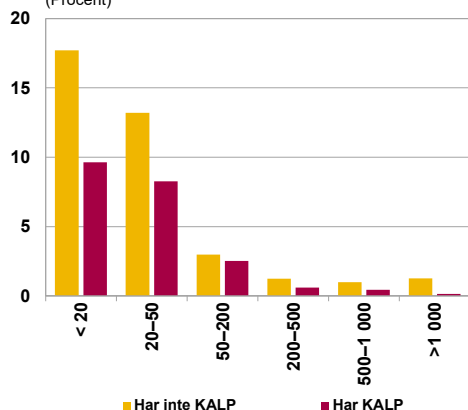
Diagram 21. Andelen låntagare med inkassokrav under lånets första månader (Procent)

Källa: FI.

Anm.: För revolverande krediter har inkassokrav uppstått under kreditens första 10 månader efter nyttjandet. För övriga låntyper har de uppstått under lånets första 5 månader.

Diagram 22. Andelen låntagare med inkassokrav under stickprovsperioden för olika storlek på låntagarens totala skuld (tkr) (Procent)

Källa: FI.

låntagares skulder. Dessutom uppdateras inte alltid kreditupplysningsföretagens engagemangsregister i realtid.

Vart sjunde lån har inneburit ett inkassokrav

Påminnelser och inkassokrav kan vara tecken på att en låntagare har svårigheter att betala av på lånet.³³ Totalt har drygt 15 procent av samtliga lån inneburit ett inkassokrav för låntagaren.³⁴ Antalet påminnelser skiljer sig kraftigt mellan olika låntyper och långgivare. Bland låntagarna med blancolån fick ungefär 17 procent minst en påminnelse under lånets första fem månader (diagram 21). Bland låntagarna med revolverande krediter var andelen 55 procent under kreditens första tio månader. Den höga andelen kan delvis förklaras av att FI bara har tagit in revolverande krediter som har inneburit en kostnad för låntagaren. En påminnelseavgift är ett exempel på en sådan kostnad. Det är vanligare att låntagare som har lånat hos ett säljfinansbolag eller ett konsumentkreditinstitut får en betalningspåminnelse.

Det är även vanligare med inkassokrav för lån tagna hos dessa institut. Mer än var sjätte låntagare som tagit ett blancolån hos ett konsumentkreditinstitut har fått ett inkassokrav. Andelen är något högre för de som tagit en revolverande kredit hos ett säljfinansbolag. Det tyder på att många låntagare kan ha betalningssvårigheter. Av de blancolån som har inneburit ett inkassokrav har 0,4 procent lämnats vidare till Kronofogden inom de första 5 månaderna. Motsvarande siffra för revolverande krediter är 1 procent under de första 10 månaderna. Men för att hamna hos Kronofogden inom 5 månader (10 månader för revolverande krediter) efter utbetalning måste låntagaren ha avvikit från betalningsplanen redan de första månaderna. FI har ingen information om lånen efter dessa månader. Därför kan fler låntagare ha fått inkassokrav och fler lån kan ha lämnats över till Kronofogden.

Andelen låntagare med inkassokrav minskar med låntagarens totala skuld (diagram 22). Det kan bero på att låntagare med stora skulder vanligen använder e-faktura och autogiro. Men det kan också bero på att de extra kostnaderna (genom dröjsmålsränta) ofta blir större om ett större lån missköts. Andelen med inkassokrav minskar även med storlek på det nya lånet och låntagarens ålder. Däremot påverkas inte andelen särskilt mycket av låntagarens inkomst.

Kreditprövningen påverkar andelen låntagare som senare fick inkassokrav. Drygt 16 procent av de som tog ett nytt lån, och där långgivaren inte beräknade en KALP, fick ett inkassokrav. Motsvarande andel för de som fick en KALP-beräkning är 5 procent. Det är troligt att en grundlig kreditprövning minskar risken för betalningsproblem.

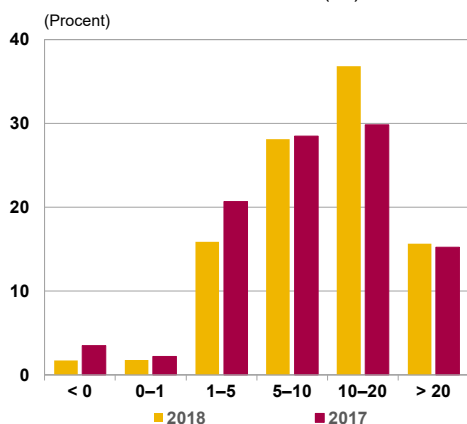
FI:S BEDÖMNING AV LÅNTAGARES MOTSTÅNDSKRAFT

FI stressar låntagarnas månadsöverskott för att se hur stark motståndskraft de har mot försämrade ekonomiska förutsättningar. Exempel på sådana förändringar är räntehöjningar och

³³ Även ärenden hos Kronofogden och betalningsanmärkningar är tecken på betalningsproblem. Sådana uppgifter finns inte i kartläggningen.

³⁴ Dessa lån utgör även 15 procent av den totala nyutlåningsvolymen i kartläggningen.

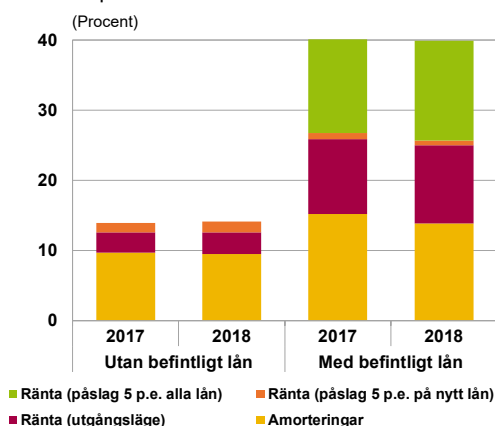
Diagram 23. Fördelning av hushåll i olika intervall för månadsöverskott (tkr)

Källa: FI.

Anm.: Justerat månadsöverskott kan skapas för 37 441 låntagare 2018 och 16 242 låntagare 2017. De hushåll som har en rapporterad KALP som är exakt 0 har exkluderats.

Diagram 24. Skuldbetalningar som andel av disponibel inkomst

Källa: FI.

Anm.: Diagrammet visar räntekostnader och amorteringar i förhållande till den disponibla inkomsten. 70 765 hushåll ingår i beräkningarna.

inkomstbortfall. I stresstesterna ingår de låntagare där det finns fullständiga uppgifter om överskott, total lånebörda och inkomst.³⁵ Dessa uppgifter finns för vart tredje lån som är större än 20 000 kronor.³⁶ FI har i utgångsläget justerat de inrapporterade KALP-värdena för skillnader mellan långivarnas kalkylräntor och de faktiska räntorna.

Det genomsnittliga överskottet för nya låntagare är i utgångsläget 14 500 kronor efter skatt per månad. Även om marginalerna i genomsnitt framstår som goda, har en stor andel låntagare låga överskott. Ungefär 16 procent av låntagarna har mindre än 5 000 kronor kvar efter nödvändiga utgifter varje månad (se diagram 23).

Kostnad vid stressad ränta

De som inte hade en skuld när de tog det nya lånet 2018 betalade i genomsnitt 13 procent av sin inkomst efter skatt i räntor och amorteringar (diagram 24).³⁷ Det var ungefär lika mycket som 2017. De som hade ett befintligt lån betalade nästan en fjärdedel av sin inkomst i räntor och amorteringar på det nya lånet tillsammans med tidigare lån. Amorteringarna stod för huvuddelen av månadsbetalningarna för de som inte hade en befintlig skuld när de tog lånet och drygt halva betalningarna för de som hade lån sedan tidigare.

Om räntan ökar med 5 procentenheter, så ökar månadsbetalningarna i genomsnitt med drygt en procent av inkomsten för de som inte hade ett lån sedan tidigare. För de nya låntagarna som hade en skuld med sig när de tog det nya lånet ökar månadsbetalningarna till i genomsnitt 40 procent av den disponibla inkomsten. Knappt en procentenhet beror på de nya lånen.

Vissa länder reglerar skuldbetalningskvoten (räntor och amorteringar i relation till den disponibla inkomsten). Till exempel Estland har begränsat kvoten till 50 procent.³⁸ Bland låntagarna i kartläggningen som hade befintliga lån, har 8,5 procent en skuldbetalningskvot över 50 procent med dagens ränta. Om räntan ökar med 5 procentenheter får var fjärde låntagare med befintlig skuld en kvot på över 50 procent. Det indikerar att många låntagare kan komma att få betalningssvårigheter när räntan ökar. Och ytterligare fler skulle behöva dra ned på sin konsumtion. Det kan i sin tur påverka den realekonomiska utvecklingen.

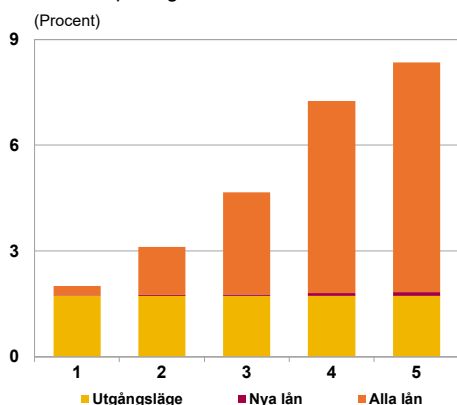
35 KALP-överskottet är utgångspunkten. Sedan använder FI total lånebörda för att beräkna förändringen i överskottet om räntan ökar. På samma sätt används låntagarens inkomst för att simulera ett inkomstbortfall.

36 Uppgifterna finns för 55 procent av blancolånen, 31 procent av lånen mot annan säkerhet än bostad och 7 procent av de revolverande krediterna. I stresstesterna antar FI att dessa låntagare representerar alla som har tagit ett nytt stort konsumtionslån. För att resultaten ska gå att jämföra med föregående år använder vi samma långivartyper som då.

37 Antaganden bakom beräkningarna för ränte- och skuldbetalningskvoterna förklaras i kapitlet om låntagarna ovan.

38 Andra exempel på länder med tak för skuldbetalningskvoten är Japan, med 30 procent, och Nederländerna, där kvoten beror på inkomst och ränteläge. Polen och Ungern har begränsningar för lån i utländsk valuta. Se även "OECD Economic Outlook: November 2017", 2017:2, OECD Publishing, Paris.

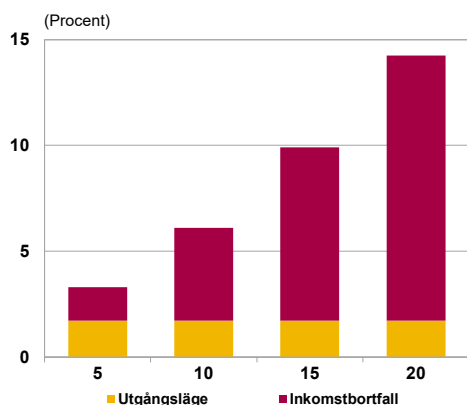
Diagram 25. Andel låntagare med underskott vid räntepåslag

Källa: FI.

Anm.: X-axeln visar räntepåslag i procentenheter. Beräkningarna baseras på 37 441 låntagare.

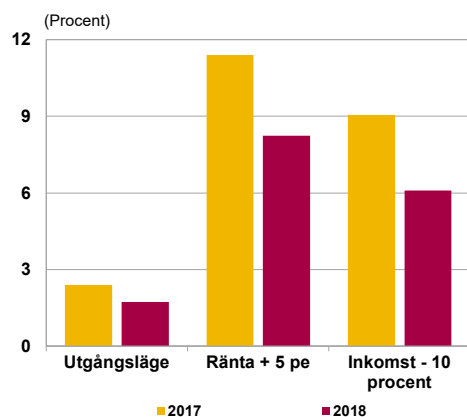
Diagram 26. Andel låntagare med underskott vid inkomstbortfall

Källa: FI.

Anm.: X-axeln visar inkomstbortfall i procent. Beräkningarna baseras på 37 441 låntagare.

Diagram 27. Andel nya låntagare med underskott vid stress

Källa: FI.

Anm.: Månadsöverskott finns beräknade för 37 441 låntagare 2018 och 16 242 låntagare 2017. De hushåll som har en rapporterad KALP som är exakt 0 har exkluderats.

Underskott vid högre ränta

FI:s stresstest visar hur stor andel låntagare som får underskott vid ett räntepåslag på 1 till 5 procentenheter. Räntepåslaget läggs dels på det nya lånet, dels på låntagarens samtliga lån. I utgångsläget har 1,5 procent av låntagarna underskott. Vid 5 procentenheter högre ränta än i dagläget får sammanlagt 8,3 procent av låntagarna ett underskott (diagram 25). De nya lånen bidrar enbart marginellt till andelen som får underskott.

Underskott vid inkomstbortfall

På samma sätt som när räntan stressas har FI beräknat hur stor andel av låntagarna som får underskott om deras inkomst minskar. Vid ett inkomstbortfall på 10 procent får 6,1 procent av låntagarna underskott i beräkningarna (diagram 26). Om inkomsten minskar med 20 procent ökar andelen med underskott till drygt 14 procent. Andelen med underskott sjunker med låntagarens inkomst.

Stresstester tyder på något lägre risker 2018

Stresstesterna tyder på att andelen låntagare som kan få problem att klara sin ekonomi ökar i en stressad situation. Även de som fortfarande har goda marginaler kan få ökade skuldbetalningar i relation till inkomsten. Det kan leda till att de måste dra ned på sin konsumtion.

Hushåll som tog ett nytt konsumtionslån 2018 är mindre sårbara än de som tog ett nytt lån 2017.³⁹ I kartläggningen 2017 hade 2,4 procent av hushållen underskott i utgångsläget, jämfört med 1,7 procent 2018. Vid 5 procentenheter högre ränta skulle 8,3 procent av de som tog ett nytt konsumtionslån 2018 få underskott (diagram 27). Motsvarande andel var 11,4 procent 2017. De nya låntagarna 2018 är också lite mer robusta mot inkomstbortfall. Ungefär 6 procent skulle få underskott om deras inkomst minskade med 10 procent. Det är 3 procentenheter färre än 2017. Vid arbetslöshet skulle var tredje låntagare få underskott.⁴⁰ Motsvarande siffra 2017 var 47 procent. Att de som tog ett nytt lån 2018 har lite bättre motståndskraft än de som tog ett lån 2017 beror på att de som har små överskott har något högre inkomst och lånar lite mindre. Sett till alla låntagare är skillnaderna mindre mellan åren.

39 Alla skillnader som presenteras är statistiskt säkerställda på enprocentsnivån.

40 Om en låntagare blir arbetslös minskar inkomsten med 20 procent med ett tak på cirka 15 000 kronor per månad efter skatt. Vi har antagit att ingen låntagare har inkomstförsäkring.

Finansinspektionen
Box 7821, 103 97 Stockholm
Besöksadress Brunnsgatan 3
Telefon +46 8 408 980 00
Fax +48 8 24 13 35
finansinspektionen@fi.se

www.fi.se